

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-435-445

УДК 321.02; 34.021

І. О. КРЕСІНА,

доктор політичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

ORCID 0000-0003-0771-9707

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ

Розглянуто передумови формування правової політології та визначено її особливості як галузі політичної науки. Показано, що правова політологія є постнекласичним етапом розвитку політичної науки, який визначає її своєрідність у предметних і методологічних аспектах, інтегративною системою знань, що поєднує пізнавальні ресурси обох наук.

Ключові слова: право, політологія, правова політологія, постнекласична наука, демократія.

Кресина И. А. К вопросу о предметном поле и методологических основах правовой политологии.

Рассмотрены предпосылки формирования правовой политологии и определены её особенности как отрасли политической науки. Показано, что правовая политология является постнеклассическим этапом развития политической науки, который определяет её своеобразие в предметных и методологических аспектах, интегративной системой знаний, объединяющей познавательные ресурсы обеих наук.

Ключевые слова: право, политология, правовая политология, постнеклассическая наука, демократия.

Kresina Iryna. On the subject field and methodological foundations of legal and political science

The historical prerequisites the formation of legal and political science are examined and its features are defined as the directions of the Ukrainian political science. It is noted that legal and political science is actually a post-non-classical stage in the development of political science, which determines its originality in subject and methodological aspects. Forming at the verge of political science and jurisprudence, legal and political science is an integrative knowledge system that combines the cognitive resources of both sciences.

Key words: law, political science, legal political science, post-non-classical science, democracy.

Актуальність. В останні десятиліття в Україні спостерігається стрімкий розвиток політичної науки: здійснено її інституціональне оформлення, триває процес диференціації та спеціалізації за галузями. Її теоретичні засади зміцнили завдяки концептуалізації таких субдисциплін, як порівняльна політологія,

*Kresina Iryna, Doctor of Political Sciences, , Full Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine

воєнна політологія, кратологія, партологія, елітологія, електоральна політологія, політологія міжнародних відносин та інших, кожна з яких має самостійний предмет дослідження. Водночас зростає увага науковців до нових сфер політико-юридичного знання, серед яких – юридична політологія, політична юриспруденція, політична наука публічного права, політична соціологія права тощо. З огляду на це актуалізується проблема визначення предметного поля та методологічних засад правової політології як нового наукового напрямку і галузі політичної науки. Тому **метою** даної **статті** є визначення предмета та методологічних засад правової політології.

Ступінь наукової розробки проблеми. Звертаючись до джерел формування правової політології, слід зазначити, що її ідейно-теоретичні основи були закладені ще в античні часи, а подальше оформлення відбувалося в контексті новоєвропейської політико-правової думки, під впливом розвитку правового підходу до політики та появи соціологічних, політологічних концепцій розуміння права. Становлення теоретичних засад правової політології тісно пов'язане з іменами таких мислителів, як Сократ, Цицерон, Платон, Арістотель, Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель, К. Шмітт, М. Коркунов, Б. Чичерін, С. Дністрянський, В. Старосольський, Б. Кістяківський та ін. Їхні погляди на сутність, походження політики і права, особливості взаємозв'язку останніх відіграли значну роль у формуванні ідейно-теоретичних, методологічних основ правової політології. Політико-правові погляди цих мислителів вплинули не лише на розвиток правового підходу до політики, а й на зародження перших теоретичних уявлень про політичне право. Саме під впливом політико-правових теорій доби Античності й Нового часу сформувалося антропоцентричне розуміння державно-правових явищ: право і держава постають як дві нерозривні сутності й цінності, існування і взаємозв'язок яких знаходяться у безпосередньому співвідношенні.

Основний матеріал. Правова політологія є порівняно новим напрямом у політичній науці, становлення якого розпочалося в Україні лише наприкінці 1990 – на початку 2000-х років. Сучасний етап її концептуалізації та інституціоналізації характеризується формуванням власної теоретичної бази, розширенням кола дослідників, які займаються цією проблематикою. Необхідне визначення джерел формування правової політології, її об'єкта і предмета, завдань і функцій, тобто створення фундаментальної теоретичної концепції, яка б відображала досягнутий рівень знань і була своєрідним підґрунтям подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Визначальний вплив на процес оформлення правової політології у самостійну галузь пізнання мали трансформаційні процеси, які відбулися у суспільстві та науці у другій половині ХХ ст. і які врешті зумовили зростання уваги науковців до розгляду політики і права у єдності їх ціннісно-сміслових характеристик; виокремлення політичного права як самостійного напрямку наукових досліджень; активізацію розвитку міждисциплінарних політико-правових досліджень. У суспільних науках відбувається формування нового, постнекласичного типу методології, який характеризується поступовою інтеграцією різних галузей наукового знання, появою нових цікавих концепцій, побудованих на синергетичному методологічному інструментарії. Плюралізм, комплексність та міждисциплінарність стають своєрідною доктриною всіх наукових досліджень. Формується нова теорія і методологія пізнання, яка виходить із необхідності визнання

взаємозалежності всіх сфер суспільного розвитку – політики, економіки, права, культури. Дедалі зростаюча єдність наукового знання, на думку Д. Керімова, «передбачає подолання наявного сепаратизму в розвитку окремих наук, взаємопроникнення і збагачення теорій і методів різних наук, об'єднання усіх галузей наукового знання у всебічному пізнанні об'єктів природного і соціального буття»¹.

Правова політологія фактично постає постнекласичним етапом розвитку політичної науки, який визначає її своєрідність у предметних і методологічних аспектах. Формуючись на межі політології і правознавства, правова політологія являє собою інтегративну систему знань, яка поєднує пізнавальні ресурси обох наук. Для постнекласичного етапу характерні такі тенденції у розвитку методології політичної науки: дедалі зростаюча складність соціально-політичного буття зумовила відхід від домінування діалектичного методу як універсального підходу до осмислення політичної дійсності; розвиток ідей та методів синергетики, висунення на перший план понять невизначеності, вірогідності, нелінійності, хаосу, біфуркації та флуктуації як відображення характеристик сучасної політичної дійсності (актуалізація категорій випадковості, можливості, причинності, розвитку та суперечності); усвідомлення необхідності всебічного погляду на політику, її осмислення крізь призму взаємозалежності з іншими сферами суспільного життя; розширення предмета досліджень політичної науки, її інтеграція з іншими соціально-гуманітарними науками, відмова від моноцентричного уявлення на користь визнання плюралізму наукових ідей і концепцій.

Поряд зі змінами у методології наукового пізнання значний вплив на процес становлення правової політології справили розвиток процесів глобалізації, демократизації. Це зумовило, з одного боку, формування нової політичної дійсності, кількісного і, головне, якісного зростання суб'єктів політичної діяльності та управління, а з іншого – посилення ролі права в управлінських процесах.

Падіння тоталітарних режимів у Центральній і Східній Європі ознаменувало кардинальні зміни в суспільно-політичному устрої більшості країн. Стрімкий розвиток демократичних процесів, прийняття конституцій незалежних держав зумовили підвищення ролі й значення права, його цінностей у суспільному житті. Нагальним же завданням для більшості країн стало вдосконалення не тільки організаційних та адміністративних аспектів діяльності держави, а й створення якісної правової основи функціонування політичних інститутів, утвердження розуміння демократії як правової форми організації та реалізації влади. Особливістю сучасної ситуації у багатьох перехідних суспільствах, у тому числі в Україні, є «відсутність синхронного розвитку політичної і правової сфер»², що призводить до неефективності законодавства та діяльності політичних інститутів, розбалансованості правозастосовної практики та соціального управління, зокрема державного. Типовою стає ситуація, коли за наявності сформованої нормативно-правової бази відсутнє адекватне відображення прийнятих норм і принципів у реаліях суспільно-політичного життя. Дедалі частіше в сучасній політиці правила політичної доцільності стають вищими за норми конституційної законності. Намагання ж окремих політичних сил вийти за межі правового поля та використовувати право у власних інтересах перешкоджають утвердженню демократичних цінностей та знижують довіру населення до системи влади.

Усе це актуалізує і посилює потребу в об'єднанні зусиль політологів і юристів задля комплексного осмислення тих явищ і процесів, які відбуваються у

політико-правовій дійсності, узгодженні методології політико-правових досліджень з потребами регулювання суспільного життя. У свою чергу, факт «політизації права» наштовхує на думку про те, що назріла необхідність включення до предметного поля політичної науки питань про політичні підстави правової практики, політичну ефективність права, його роль у функціонуванні політичної сфери суспільного життя.

Вважаємо, що усі зміни в суспільно-політичному житті мали безпосередній вплив на появу нових політико-правових дисциплін, звернули увагу вчених на необхідність інтеграції пізнавальних можливостей політології і правознавства для ґрунтовного осмислення сучасних реалій. Нині проблематика розвитку політико-правових дисциплін загалом і правової політології зокрема привертає увагу багатьох науковців, серед яких С. Асланов, О. Батанов, І. Вільчинська, К. Вітман, В. Горбатенко, С. Гусарев, А. Коваленко, О. Малько, А. Матвієнко, М. Матузов, М. Мізулін, І. Монолатій, А. Некряч, В. Нерсисянц, Н. Пархоменко, Є. Перегуда, О. Петришин, О. Скрипнюк, В. Співак, О. Стойко, О. Тихомиров, Ю. Шемшученко, В. Явір, Д. Яковлев та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання про предмет досліджень нових сфер юридико-політичного наукового знання залишається дискусійним, про що свідчать різні тлумачення їх назви. Так, у літературі з метою розмежування підходів до предмета пропонується виділяти: правову політологію, політологію права, або юридичну політологію. Вчені-юристи здебільшого звертаються до вивчення юридичної політології, розглядаючи її як самостійну юридичну дисципліну (Н. Рулан, В. Нерсисянц, О. Чінчіков) чи як міждисциплінарну сферу пізнання (В. Смирнов). В. Нерсисянц серед нових напрямів розвитку юридичного знання (філософія права, соціологія права, психологія права, правова кібернетика, юридична антропологія, юридична логіка, правова інформатика, правова статистика та ін.) виокремив і юридичну політологію як юридичну дисципліну загальнонаукового, а не галузевого характеру. На його думку, нині йдеться лише про процес становлення юридичної політології як окремої дисципліни, оскільки раніше проблематика її формування досліджувалась у межах загальної теорії держави і права³. Водночас він не виключав можливості формування з такою ж назвою дисциплін, які б за своїм предметом і методом належали до суміжних наук. Е. Тадевосян, П. Баранов, В. Шпак, М. Мізулін, А. Піголкін звертаються до політології права, вважаючи її відносно самостійною складовою системи політичних наук, яка повинна зайняти одне із центральних місць у структурі політології⁴.

Одна з основних сфер суспільного життя – політична – у правовому вимірі й теоретичному осмисленні поки що залишається малодослідженою, вважають П. Баранов і В. Шпак. Водночас взаємопроникнення права і політики в практичній сфері набуває своєрідного відображення в низці теоретичних понять і категорій, які у системі й у своїй відносній автономності дають змогу ставити питання про самостійне виділення політології права як політологічного, теоретичного виміру права і його закріплення в даній галузі знання. Отже, «політичний аспект проблеми політики права повинна вивчати політологія права як відносно самостійна, теоретично оформлена структура та інститут загальної політології»⁵.

О. Сунгуров вважає, що у центрі уваги політології права, або юридичної політології, мають бути насамперед права людини як об'єкт вивчення і як фактор,

що має значний вплив на політику. На його думку, «реальна політична конкуренція, наявність чи відсутність якої також повинна стати поряд із питанням про те, як впливають конкретні політичні обставини на появу і закріплення тих чи інших правових норм, предметом вивчення політології права, або юридичної політології»⁶. Такої ж точки зору дотримується В. Смирнов. Він вважає юридичну політологію міждисциплінарною сферою пізнання, що «дає змогу випрацювати політолого-юридичну конструкцію прав людини»⁷.

М. Мізулін розглядає політологію права як сучасну доктрину про право, політику і владу, центральним ядром аналізу якої виступає право у своїх проявах та відносинах із владою і політичними інститутами: «Політологія права розглядає правові, владні і політичні явища як плюралістичні, які знаходяться в постійній зміні та створюють для акторів політичної і юридичної дії можливість вибору й здійснення суспільних змін»⁸. На його думку, політологія права дає точний діагноз загального стану правової і неправової нормативності в суспільстві та бездоганно орієнтує політиків і правокористувачів про пріоритети практичної діяльності в ситуаціях суспільних змін.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення політології права у навчальному посібнику «Теорія держави і права» за редакцією А. Піголкіна: «Політологія права повинна бути вираженням ідей справедливості, законності, гуманізму, рівності усіх людей перед законом, відображати різні наукові погляди та уявлення про державу і право, визначати стрижневі напрями політико-правового розвитку. Мистецтво політологів права – вміти відображати, систематизувати, надавати точні наукові дані про державу й правову дійсність та перспективи її розвитку»⁹.

Отже, в площині політології права, або юридичної політології, у центрі уваги російських науковців опиняються здебільшого правові питання, а саме: політики права; генезису, динаміки і тенденцій розвитку нормотворчого процесу; реалізації прав людини; ефективності правового регулювання. Дослідження у галузі політології права, або юридичної політології, на їх думку, мають бути спрямовані насамперед на виявлення тих галузей, в яких правові зміни є неефективними, сприяти випрацюванню наукових рекомендацій щодо оптимізації механізмів правового регулювання суспільних відносин.

У центрі уваги українських учених (І. Вільчинська, С. Гусарєв, А. Коваленко, І. Монолатій, Є. Перегуда, О. Тихомиров, Д. Яковлев, Л. Кормич, К. Вітман) – правова політологія, або політологія права як наукова і навчальна дисципліна. Водночас деякі науковці, зокрема С. Гусарєв і О. Тихомиров, відносять політологію права, або юридичну політологію, до юридичних дисциплін чи до міждисциплінарної галузі наукового знання¹⁰.

І. Монолатій вважає, що саме проблематика прав людини має перебувати в центрі уваги політології права. Адже нині політика в галузі прав людини, організація взаємодії органів влади різних рівнів, об'єднання у межах єдиної державної системи, роль і значення політичних інститутів та політичних технологій в утвердженні прав людини є необхідним компонентом сучасної політологічної освіти. У зв'язку із цим, на його думку, «чимало фахівців розвивають задум формування науки про права людини, а серед політологів утверджуються ідеї створення політології права, або юридичної політології»¹¹. На думку О. Скакун, наука політології права формується як система знань про

державну правову політику, про стрижневі напрями політичного розвитку держави і права, що ґрунтуються на об'єктивних закономірностях цього розвитку¹². Д. Яковлев убачає перспективність розвитку правової політології саме у сфері державної політики. Саме в аспекті державного управління, державної політики, на його думку, правова політологія має шанси і перспективу стати не тільки навчальною, а й науковою дисципліною.

На нашу думку, нині має сформуватися комплексна галузь знань, яка своїм предметом визначає суспільні відносини, що призводять до створення елементів політико-правової системи держави, а також узгодження інтересів зацікавлених груп у ході актуалізації та обстоювання певних інтересів і потреб.

Правова політологія має поєднати у своєму об'єкті політичну систему суспільства та правову систему держави із постійно змінюваними уявленнями про місце і роль позаправових (таких, які неможливо ідентифікувати юридичними методами) чинників впливу на державу, внести чіткі критерії та ознаки в ті правові механізми, що містять значний елемент політичного, регламентувати діяльність специфічних суб'єктів політико-правової системи (етнічні, релігійні групи, територіальні громади) та інститутів громадянського суспільства¹³.

Серед важливих напрямів досліджень, які формують предметне поле правової політології, можна виокремити: порівняльний аналіз політичних і правових систем та інституціоналізації, політологічна теорія держави, концептуалізація трансформації політичних інститутів і політичної системи в цілому, створення цілісної політологічної концепції гармонійного розвитку та організації держави і громадянського суспільства, адміністративно-територіальний устрій держави, теорії політичного розвитку і соціального прогресу, проблеми глобалізації і модернізації національної державності, правові аспекти політичної та етнічної конфліктології, етнодержавознавство, національно-державне будівництво, демократія і права людини. Тобто предмет правової політології має охоплювати форми політичної участі, розвиток громадянського суспільства, вплив цих процесів на еволюцію правових систем, політичні механізми формування суспільної волі, віддзеркалення у правових нормах політичних інтересів різних соціальних груп.

Отже, у цілому правова політологія покликана охоплювати доволі широке коло питань державно-правового будівництва. Водночас її специфікою є те, що вона орієнтується на дослідження політичної складової права, вивчаючи соціально-політичні умови реалізації права, вплив політичних явищ і процесів на створення і функціонування правових норм. Тобто її цікавить право не як сукупність певних норм, їх природа і характер, а насамперед політична зумовленість права всією системою суспільно-політичних чинників, механізм його дії та ефективність у регулюванні політичних відносин.

У межах правової політології політика і право, як її ключові категорії, розглядаються у єдності та взаємопроникненні їх ціннісно-сміслових характеристик. Особливістю правової політології є те, що вона звертається до гуманістичного розуміння політики – не тільки як суперництва і боротьби за владу, а як управління суспільством задля забезпечення справедливого соціального порядку. Звернення до розгляду політики крізь призму ідеї справедливого соціального управління підкреслює нерозривний зв'язок правової політології із правом, позаяк саме право виступає вираженням політичної і соціальної справедливості. Власне, знання про право – фундаментальна основа правової політології, оскільки саме

право постає для неї критерієм оцінки всієї політики. Від права залежить легітимність, дієздатність політики, її прийняття всіма членами суспільства. У межах правової політології право розглядається як втілення справедливості та гуманності, як важлива складова демократичного розвитку суспільства, механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Антропоцентричне розуміння політики і права впливає з визначення людини як істоти політичної (Арістотель) та оцінюючої (М. Бердяєв). А оскільки в демократичному суспільстві людина є основною і найвищою цінністю як у політиці, так і в праві (що, зокрема, закріплено у Конституції України), то це зумовлює взаємозв'язок і певною мірою єдність усієї системи політичних і правових цінностей. Для людини як діяльного суб'єкта політика є сферою самореалізації і утвердження справедливого правопорядку в соціумі (політикумі). Інструментом реалізації цієї справедливості виступає право як втілення панівних у конкретному суспільстві уявлень про належне й бажане в організації спільного буття. Так, у людині й справедливості поєднуються основні цінності, які визначають сенс і спрямованість політики і права, суспільно-політичної організації соціуму й держави. Тому можна говорити про людину і справедливість саме як про політико-правові цінності, про взаємозумовленість цих цінностей, їх об'єктивну діалектику, іманентно притаманну будь-якому суспільству в будь-який період розвитку.

Актуалізація аксіологічних аспектів політологічного та філософсько-правового пізнання значною мірою пов'язана з кризою традиційних поглядів на політику і право як регуляторів суспільних відносин, на їхню автономність чи пріоритет у спроможності ефективного інструментального впливу на суспільно-політичні процеси. На думку С. Алексєєва, зміна образу права в епоху постмодерну призводить до того, що право, характерне для модерну, втрачає свою сталість, його догма виявляється надто громіздкою, щоб швидко реагувати на виклики нового часу. Така ситуація є крахом права¹⁴. К. Горобець не погоджується з такою думкою і зазначає, що «сьогодні треба визнати, що людина змінилася, змінилося й право. Його більше не можна розуміти виключно як систему норм, а тому його цінність слід розглядати під іншим кутом зору»¹⁵. Р. Зварич доводить, що «характерною рисою сучасного типу права є те, що держава як законотворець втратила свій вплив на регулювання суспільних відносин. Саме характер суспільних відносин тепер впливає на процес законотворення і визначає межі регулятивної функції»¹⁶.

Переосмислення ролі, функцій і взаємозв'язку політики і права детерміноване кореляціями ціннісної свідомості, утвердженням ціннісно-оціночного ставлення до інтерсуб'єктного буття-співіснування у полісі, у просторі множинних інтересів мультикультурних спільнот. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність інтеграції методологічних підходів, що сформувалися в аксіології права, аксіології культури та аксіології політики як філософських концепцій буття людини у просторі соціуму, держави, правопорядку. В рамках правової політології якраз досягається така інтегративність, що відкриває широкі когнітивно-аксіологічні можливості наукового осмислення нових реалій і викликів у епоху постмодерну.

Можна цілком погодитися з позиціями С. Калініна¹⁷, К. Горобця¹⁸, Ю. Оборотова¹⁹ щодо актуалізації рефлексії проблем сучасної держави в рамках аксіології держави як нової самостійної течії наукових розробок, щодо можливості поєднання аксіології права і аксіології держави в одному методологічному

полі, яке може називатися правовою аксіологією. Проте аксіологія держави, на нашу думку, не може зводитися до правової аксіології. Адже держава як предмет наукового пізнання знімає в собі (у філософсько-діалектичному розумінні) суперечність-єдність двох сутностей – політики і права, тому є переважно предметом політико-правових дослідів. Результатом синергії останніх тільки й можлива нова якість знання про державу, найвищою метою якої є людина і суспільне благо. Відтак більш адекватним визначенням є, на нашу думку, «політико-правова аксіологія». Якщо аксіологія виступає систематизованим знанням про цінності в їх об'єктивній даності, суб'єктивному сприйнятті, конкретно-історичному й культурному наповненні, то політико-правова аксіологія є наукою про формування і утвердження в суспільній свідомості та політико-правовій практиці системи цінностей, що визначають сенс і особливості політико-правового модусу буття соціуму.

Основні цінності права, або правові цінності (їх деякі вчені або отожднюють, або диференціюють²⁰, цінності політики або політичні цінності (ми схилиємося до другого визначення) та соціальні цінності практично тотожні. Це людина, її гідність та права, справедливість, свобода, суспільне благо, правопорядок, безпека, соціальна стабільність. Названі цінності є, по-перше, загальнолюдськими, позаяк визначали ставлення людини й суспільства до політичного й правового розвитку завжди і в кожний конкретний історичний період, у будь-якій країні й державі незалежно від стадії цивілізаційного розвитку, моделі держави, політичного режиму чи стану розвитку законодавства. По-друге, вони є універсальними, можуть виступати загальними критеріями оцінки людиною чи спільнотою свого стану й статусу в соціумі, визначення цілей розвитку й адекватності засобів їх досягнення. По-третє, вони можуть бути однаково політичними й правовими, позаяк обидві сфери (політика і право) детерміновані утвердженням цих цінностей як найвищих цілей суспільного розвитку. Відтак ефективна політика не може бути неправовою і несправедливою. Правова діяльність не може не бути політичною, позаяк регулює суспільні відносини з метою зробити їх справедливими, а політичну владу – підпорядкованою інтересам суспільства через зв'язаність (верховенство) правом. Інтегративною цінністю у взаємодії політики і права виступає **справедливість**. Вона визначає сенс людської діяльності в просторі соціуму й множинності інтересів.

Такі аксіологічні детермінанти правової політології виводять останню на метарівень наукового пізнання й теоретичного осмислення суспільних реалій.

У межах правової політології політика і право, як її ключові категорії, розглядаються в єдності та взаємопроникненні їх ціннісно-сміслових характеристик. Особливістю правової політології є те, що вона звертається до гуманістичного розуміння політики – не тільки як суперництва і боротьби за владу, а й як **управління суспільством задля забезпечення справедливого соціального порядку**.

Правова політологія виходить з того, що за сучасних умов суспільно-політичного розвитку спільною рисою функцій політики є те, що вони покликані сприяти налагодженню взаємозв'язку між державою і громадянами, узгодженню інтересів різних соціальних груп, інтеграції суспільства задля забезпечення суспільного порядку й організованості, регулюванню, вирішенню і подоланню найгостріших конфліктів, що дезінтегрують країну. Адже саме в здатності осмислювати і вирішувати найбільш складні проблеми соціуму і

проявляється сутність політики. Звернення ж правової політології до розгляду політики крізь призму ідеї справедливого соціального управління підкреслює її нерозривний зв'язок із правом, позаяк саме право виступає вираженням політичної і соціальної справедливості.

Висновки. Нині правова політологія плідно розвивається в рамках політичної науки, формуючи відносно самостійну підсистему в структурі політичного знання. Специфіка цієї підсистеми визначається тим, що вона є багатогранною за своїм змістом формою синтезу політико-правових знань про політичну дійсність.

Виходячи зі змісту і значення правової політології, вважаємо, що вона має зайняти особливе місце в системі гуманітарних і безпосередньо політологічних дисциплін. Це пояснюється тим, що вона об'єднує і використовує теоретичні напрацювання, висновки гуманітарних і політологічних дисциплін задля глибинного осмислення тих явищ і процесів, які відбуваються у політичній дійсності; досліджує основні закономірності розвитку політики і права в цілому.

Формуючись на стику політології і правознавства, правова політологія постає комплексною наукою, яка претендує на вагому роль в осмисленні політичних процесів і суспільних відносин у цілому. Методологічні розробки правової політології мають сприяти підвищенню інтелектуального потенціалу політологічної освіти, вдосконаленню соціально-політичних і правових механізмів системи соціального, і зокрема державного, управління, адаптації політичної і правової систем суспільства до сучасних умов демократичного розвитку.

1. Керимов Д.А. Философские основания политико-правовых исследований. Москва : Мысль, 1986. С. 186. 2. Матвеева Г. Політико-правові колізії в Україні як предмет політологічних досліджень. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 1. С. 186. 3. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства. Москва: ИНФРА, 1999. С. 25–26. 4. Тадевосян Е.В. Социология права и ее место в системе наук о праве. *Государство и право*. 1998. № 1. С. 46–53. 5. Баранов П.П., Шпак В.Ю. Политическое право в многообразии своих определенностей: философский анализ. *Философия права*. 2007. № 1. URL : <http://elibrary.ru/item.asp?id=15207318>. 6. Сунгуров А.Ю. Права человека как предмет политической науки и как междисциплинарная концепция. *Полис*. 2010. № 6. С. 90–105. URL : http://www.polismag.ru/product_info.php?products_id=448. 7. Смирнов В.В. Политология прав человека и политические права в России. *Полис*. 2010. № 6. С. 106–115. URL : http://www.polismag.ru/product_info.php?products_id=449. 8. Мизулин М.Ю. Политология права: исходные основания и принципы [Електронний ресурс] // Публичное пространство, гражданское общество и власть: опыт развития и взаимодействия. Москва : РОССПЭН, 2008. URL : http://www.civisbook.ru/files/File/Mizulin_pravo.pdf. 9. Теория государства и права: учебник / под. ред. А.С. Пиголкина. Москва : Юрайт-Издат, 2005. 613 с. URL : <http://ukodeks.ru/?=2954>. 10. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія: Основи юридичної діяльності: навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 487 с. 11. Монолатій І.С. Політологія права в академічному дискурсі України. URL : www.univerua.rv.ua. 12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с. 13. Кресіна І., Перегуда Є., Коваленко А. До питання про предмет правової політології. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 518–519. 14. Алексеев С.С. Крушение права. Полемиические заметки. Екатеринбург : Институт частного права, 2009. С. 12–13. 15. Горобець К.В. Аксиосфера права: философский и юридический дискурс: монография. Одесса : Фенікс, 2013. С. 17. 16. Зварич Р.В. Проблеми трансформації регулятивної функції права: ретроспективний та перспективний аналіз: монографія. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2018. С. 505. 17. Калинин С.А. Методологическое измерение аксиологии права. *Наукові праці університету «Одеська*

юридична академія». 2011. Т. X. С. 270. **18.** Горобець К.В. Цит. работа. С. 13. **19.** Оборотов Ю.М. Філософія права і методологія юриспруденції. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. I. С. 41–43. **20.** Горобець К.В. Цит. работа. С. 22–23.

References

- 1.** Kerymov D.A. *Fylosofskye osnovaniya polytyko-pravovykh issledovaniy*. Moskva: Mysl, 1986. S. 186. (rus).
- 2.** Matveieva H. *Polityko-pravovi kolizii v Ukraini yak predmet politolohichnykh doslidzhen*. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. 2010. Vyp. 1. S. 186. (ukr).
- 3.** Nerse-siants V.S. *Obshchaia teoriia prava i gosudarstva*. Moskva : YNFRA, 1999. S. 25–26. (rus).
- 4.** Tadevosian E.V. *Sotsyolohiya prava i ee mesto v systeme nauk o prave. Gosudarstvo i pravo*. 1998. № 1. S. 46–53. (rus).
- 5.** Baranov P.P., Shpak V.Yu. *Politicheskoe pravo v mnohoobrazii svoikh opredelennosti: fylosofskiy analiz. Filosofiia prava*. 2007. № 1. URL : <http://elibrary.ru/item.asp?id=15207318>.
- 6.** Sunhurov A. Yu. *Prava cheloveka kak predmet polytycheskoi nauki i kak mezhdystsyplynarnaia kontseptsiiia*. *Polis*. 2010. № 6. S. 90–105. URL : http://www.polis-mag.ru/product_info.php?products_id=448. (rus).
- 7.** Smyrnov V.V. *Polytolohiya prav cheloveka y politicheskyye prava v Rossii*. *Polis*. 2010. № 6. S. 106–115. URL : http://www.polismag.ru/product_info.php?products_id=449. (rus).
- 8.** Myzulyn M. Yu. *Polytolohiya prava: iskhodnie osnovaniya y printsipy. Publichnoe prostranstvo, hrazhdanskoe obshchestvo i vlast: opit razvityia y vzaymodeistviia*. Moskva: ROSSPZN, 2008. URL : http://www.civisbook.ru/files/File/Mizulin_pravo.pdf.
- 9.** *Teoriia gosudarstva y prava: uchebnyk / pod red. A.S. Pyholkina*. Moskva : Yurait-Yzdat, 2005. 613 s. URL: <http://ukodeks.ru/?=2954>.
- 10.** Husarev S.D., Tykhomyrov O.D. *Yurydychna deontolohiia: Osnovy yurydychnoi diialnosti: navch. posib*. Kyiv : Znannia, 2006. 487 s. (ukr).
- 11.** Monolatii I.S. *Politolohiia prava v akademichnomu dyskursi Ukrainy*. URL : www.univerua.rv.ua. (ukr).
- 12.** Skakun O.F. *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk / per. z ros*. Kharkiv : Konsum, 2001. 656 s. (ukr).
- 13.** Kresina I., Perehuda Ye., Kovalenko A. *Do pytannia pro predmet pravovoi politolohii*. *Pravova derzhava*. 2005. Vyp. 16. S. 518–519. (ukr).
- 14.** Alekseev S.S. *Krushenie prava. Polemycheskie zametky*. Ekaterynburh: Instytut chastnoho prava, 2009. S. 12–13. (rus).
- 15.** Horobets K.V. *Aksyosfera prava: fylosofskiy y yurydycheskyi dyskurs: monohrafiia*. Odessa : Feniks, 2013. S. 17. (ukr).
- 16.** Zvarych R.V. *Problemy transformatsii rehu-liatyvnoi funksii prava: retrospektyvnyi ta perspektyvnyi analiz: monohrafiia*. Ivano-Frankivsk: Symfoniia Forte, 2018. S. 505. (ukr).
- 17.** Kalynyn S.A. *Metodolohycheskoe izmerenye aksiolohii prava. Naukovi pratsi universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. 2011. T. Kh. S. 270. (rus).
- 18.** Horobets K.V. *Tsynt. rabota*. S. 13.
- 19.** Oborotov Yu.M. *Filosofiia prava i metodolohiia yurysprudentsii. Problemy filosofi prava*. 2003. T. I. S. 41 X 43. (ukr).
- 20.** Horobets K.V. *Tsynt. rabota*. S. 22–23.

Kresina Iryna. On the subject field and methodological foundations of legal and political science.

Legal and political science is a relatively new trend in political science, which began to emerge in Ukraine only in the late 1990s and early 2000s. The current stage of conceptualization and institutionalization of legal political science is characterized by the formation of its own theoretical base, the expansion of the circle of researchers dealing with this issue. It is necessary to identify the sources of the formation of legal and political science, its object and subject, tasks and functions, that is, to create a fundamental theoretical concept that reflects the level of knowledge achieved and is a kind of basis for further scientific research in this direction.

The transformative processes that took place in society and science in the second half of the XX century had a decisive influence on the process of designing legal and political science into an independent field of knowledge, and which eventually led to: 1) increased attention of scholars to the consideration of politics and law in the unity of their value-meaning characteristics; 2) the identification of political law as an independent area of scientific research; 3) intensifying the development of interdisciplinary political and legal studies.

Legal and political science is, in fact, a post-nonclassical stage in the development of political science, which determines its originality in terms of subject and methodological aspects. Formed on the border of political science and jurisprudence, legal and political science is an integrative system of knowledge that combines the cognitive resources of both sciences.

Legal and political science aims to cover a fairly wide range of issues of state-legal construction. At the same time, the specificity of legal political science is that it focuses on the study of the political constituent of law, studying the socio-political conditions of the exercise of law, the influence of political phenomena and processes on the creation and functioning of legal norms. That is, it is interested in law not as a set of certain norms, their nature and character, but above all the political conditionality of law throughout the system of socio-political factors, its mechanism of action and effectiveness in regulating political relations.

Key words: law, political science, legal political science, post-non-classical science, democracy.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-445-452

УДК 342.4

О. М. СТОЙКО,
доктор політичних наук *
ORCID 0000-0002-1021-5270

ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ РЕФЕРЕНДУМОВ У КРАІНАХ ЄВРОСОЮЗУ

Розглянуто еволюцію закріплення референдуму в конституціях держав Євросоюзу. Виділено та проаналізовано особливості його ініціювання, проведення та імплементації результатів у «старих» і «нових» членах Союзу. Зроблено висновок, що молоді демократії лідирують у використанні цього інструменту прямої демократії як для легітимзації рішень влади, так і залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Ключові слова: референдум, конституція, демократія, транзит, громадські ініціативи, парламент, президент.

Стойко О. М. Институционализация референдумов в странах Евросоюза

Рассмотрена эволюция закрепления референдума в конституциях государств Евросоюза. Выделены и проанализированы особенности его инициирования, проведения и имплементации результатов в «старых» и «новых» членах Союза. Сделан вывод, что молодые демократии лидируют в использовании этого инструмента прямой демократии как для легитимации решений власти, так и вовлечения граждан в процесс принятия решений.

Ключевые слова: референдум, конституция, демократия, транзит, общественные инициативы, парламент, президент.

Stoyko Olena. Institutionalization of referendum in EU countries

The evolution of the referendum institutionalization in the constitutions of the EU states is considered. The peculiarities of its initiation, realization and implementation of results in the «old» and «new» members of the Union are highlighted and analyzed. It is concluded that young democracies are pioneering in using this tool of direct democracy both to legitimize government decisions and to involve citizens in the decision-making process.

Key words: referendum, constitution, democracy, transit, public initiatives, parliament, president.

* **Stoyko Olena**, Doctor of Political Sciences

© О. М. Стойко, 2020